

О.М. Балакірева,
канд. соціол. наук

О.М. Balakireva,
Candidate of Sociol. Sci.

НАСТРОЇ ТА ЕЛЕКТОРАЛЬНІ ОРІЄНТАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ НА СТАРТІ ВИБОРЧОЇ ПРЕЗИДЕНТСЬКОЇ КАМΠΑНІЇ (ОСІНЬ 2009 Р.)

Abstract. The publication presents the results of two surveys conducted by the Ukrainian Institute for Social Research and the Social Monitoring Centre in August and October 2009 regarding attitudes and electoral orientations of the Ukraine population at the start of the presidential election campaign. For the analysis of dynamics the number of indicators from the previous surveys was included.

За результатами двох ґрунтовних національних соціологічних досліджень, проведених спільно Українським інститутом соціальних досліджень імені Олександра Яременка та Центром „Соціальний моніторинг” з 15–25 серпня та 2–12 жовтня 2009 р. Вибіркова сукупність кожного опитування складає не менше 10 400 респондентів віком від 18 років та старше (по 400 респондентів у 26 територіально-адміністративних одиницях України: 24 областях, АР Крим та м. Києві). Кожне з опитувань проводилося у 509 населених пунктах України: 186 містах та 323 селах. Метод отримання інформації: індивідуальне інтерв'ю за місцем проживання респондента „віч-на-віч”. Реалізована вибірка сукупність є репрезентативною для дорослого населення України за основними соціально-демографічними ознаками. Стандартні відхилення при достовірних 95 відсотках і співвідношенні змінних від 0,1:0,9 до 0,5:0,5 становлять 0,59–0,98 відсотка. Рівень досягнення респондентів: 67,3% – серпень 2009 р., 64% – жовтень 2009 р. Крім того, для аналізу динаміки по окремих показниках включені результати попередніх опитувань у межах моніторингу громадської думки, що постійно проводяться Українським інститутом соціальних досліджень ім. О. Яременка та Центром «Соціальний моніторинг». Вибіркова сукупність кожного опитування моніторингу складає не менше 2000 респондентів, репрезентативна за основними соціально-демографічними ознаками по відношенню до дорослого населення України.

Основні висновки

- 95% населення тією чи іншою мірою відчувають вплив фінансово-економічної кризи.
- 17% відповіли, що криза катастрофічно вплинула на них та їхню сім'ю.
- Самооцінка матеріального становища громадян України погіршується: 9% змушені економити навіть на харчуванні; 27% зазначили, що коштів вистачає лише на харчування, а для придбання одягу, взуття треба накопичувати гроші.
 - Можливість «відкладати гроші» впала з 21% у грудні 2008 р. до 9% у жовтні 2009 р.
 - Картина щодо отримання тіньових доходів залишається стабільною. За результатами 2007–2009 рр. до 15% опитаних (п'ята частина серед економічно активного населення) повідомляють, що отримують платню за свою роботу не офіційно.
 - Рівень доходу, який вважається достатнім (2187 грн. в розрахунку на 1 члена родини) удвічі перевищує наявний рівень доходу (1095 грн. в середньому на 1 члена родини).
 - Відповідальність за соціально-економічну ситуацію в країні населення найбільшою мірою покладає на Президента України В. Ющенка (47%) та Прем'єр-міністра Ю. Тимошенко (22%).
 - Діяльність влади в умовах економічної та фінансової кризи переважна більшість громадян вважає не ефективною.
 - Попри те, що в суспільстві збільшується недовіра, ми маємо високий рівень електоральної активності і досить високий рівень готовності взяти участь у виборах. Дані свідчать про високу очікувану електоральну активність на майбутніх президентських виборах – більше половини проголошують, що обов'язково будуть голосувати, ще третина «скоріше за все», отже можна прогнозувати, що явка на вибори складатиме не менше 65%.
 - Лідером умовного "президентського" рейтингу є Віктор Янукович. Шанси вийти до другого туру президентських виборів мають також Ю. Тимошенко та А. Яценюк. Якби президентські вибори відбувалися найближчої неділі, то за Віктора Януковича проголосували б 33% населення, за Юлію Тимошенко – 21%, за Арсенія Яценюка – 11%.
 - В. Янукович та Ю. Тимошенко набирають за рахунок повернення свого електорату.
 - А. Яценюк зберігає рівень підтримки, його електорат – це новий електорат, який має потенційний шанс накопичуватися. Серед його електорату відбувається ротація.
 - Слід зазначити перетини електоральних симпатій.
 - Залишається високий рівень невизначеності електорату: 19% вагаються зі своїм вибором, 29% можуть змінити свій вибір.

- В. Янукович має на сьогодні достатній рівень електоральної підтримки для перемоги.
- Основна боротьба за електорат розгоратиметься між Ю. Тимошенко та А. Яценюком.
- Вибір першого туру – це знов вибір як «за свого», так і «проти не свого». Як наслідок, прогнозна ситуація другого туру є неоднозначно: В. Янукович перемагає у протистоянні з обома кандидатами, Ю. Тимошенко програє у протистоянні з обома кандидатами, А. Яценюк програє В. Януковичу, але перемагає Ю. Тимошенко.
- В. Ющенко не має шансів на цих президентських перегонах. Низький рівень довіри та високий антирейтинг обмежують його можливості.
- Політична реклама на білбордах не впливає на рівень електоральної підтримки. Більшість не вірить рекламі, вважає її передвиборчими обіцянками.
- Громадська думка визначає телеканал Інтер та ТРК «Україна» як такі, що підтримують В. Януковича, телеканали «1+1» та 5-й як такі, що підтримують Ю. Тимошенко. Найменш орієнтованими на певного політика вважаються Перший національний (УТ-1) та ICTV.

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ САМОПОЧУТТЯ НАСЕЛЕННЯ: ОСІНЬ 2009 р.

За даними національного опитування, наприкінці серпня тільки 5% сказали, що криза не торкнулася їх особисто або їх сім'ї. Це означає, що 95% населення в тій чи іншій мірі відчувають негативний вплив, мають проблеми з роботою, гідною заробітною платою, обмежують себе в продуктах харчування, витратах на відпочинок, розваги, придбанні ліків тощо. Більше половини населення чекає погіршення свого матеріального становища і економічної ситуації найближчих півроку. Переважна більшість (86%) вважає, що ціни зростатимуть швидше, ніж доходи. Багато хто вважає, що ситуація ще погіршає після президентських виборів. Соціологи не визначали думку населення щодо завершення кризи. Але громадяни вважають, що дії уряду і місцевих органів влади не ефективні і не адекватні ситуації, що склалася. Слід зауважити, що завершення кризи пов'язане не лише з фінансовою і економічною ситуацією. Необхідна зміна політичної еліти, подолання пасивності й апатії, усунення корупції, формування культури взаємодії держава (влада) – народ, формування громадянського суспільства. У нас затяжна криза довіри, яка пронизує все суспільство, всі сфери життя. Довіри органам влади практично немає.

Серед проблем, які хвилюють наших співгромадян, питання зайнятості й гарантій збереження зайнятості, зростання цін на продукти, ліки, комунальні платежі, товари першої необхідності, збільшення плати (у тому числі і неофіційні платежі) за навчання. Якщо думати в загальнодержавному масштабі, то 75% дорослого населення вважають, що першочерговою проблемою, яку необхідно терміново вирішувати, є налагодження ефективної взаємодії різних гілок влади. Населення нашої країни не розу-

міс, як можна продовжувати міжусобні війни і протистояння різних бізнес-угруповань в нинішніх умовах, замість консолідації зусиль і потенціалу? Чому замість об'єднання заради інтересів країни і людей гонка особистих рейтингів? Чому слова розходяться з діями? Чому обман і маніпулювання цифрами і фактами стають нормою?

Відповідно до отриманих даних можна спостерігати негативні зміни в самооцінці матеріального становища населення. В контексті сьогодення це означає, що перебічне населення вже відчуває на собі наслідки економічної кризи, змінює структуру витрат, але є підстави прогнозувати посилення цих проявів та соціальної напруженості в майбутньому. Лише 9% вбачає можливість заощаджувати («відкладати») гроші, а більше чверті населення витрачає свої заощадження або позичає гроші для того, щоб забезпечити повсякденні потреби свої та своєї сім'ї.

Суб'єктивна оцінка змін соціально-економічного становища країни та власного матеріального становища різних верств населення

Таблиця 1

Розподіл відповідей респондентів на запитання:
«Як би Ви могли оцінити фінансове становище своєї родини?», %

	Грудень 2006 р.	Грудень 2007 р.	Грудень 2008 р.	Квітень 2009 р.	Серпень 2009 р.	Жовтень 2009 р.
Будь-які покупки можу зробити в будь-який час	2	2	1	0,2	0,4	0
Вистачає на харчування, одяг, взуття, дорогі покупки (телевізор, холодильник тощо). Для таких покупок, як нова машина, дачна ділянка тощо, необхідно накопичувати або позичати гроші	11	12	9	6	7	4
Вистачає на харчування, одяг, взуття, інші покупки. Для придбання дорогих речей (велика побутова техніка (телевізор, холодильник, комп'ютер, пральна машина) необхідно накопичувати або позичати гроші	26	35	30	27	30	20
Вистачає на харчування та необхідний одяг, взуття. Для таких покупок, як гарний костюм, мобільний телефон, мала побутова техніка (праска, пылесос тощо), необхідно накопичувати або позичати гроші, брати кредит	34	30	33	35	36	36
Вистачає на харчування. Для придбання необхідного одягу, взуття треба накопичувати або позичати гроші	20	16	20	23,5	19	27
Змушені економити навіть на харчуванні	7	5	7	8	7	9
<i>Важко відповісти</i>	-	-	-	-	-	4

Таблиця 2.

Розподіл відповідей респондентів на запитання:
«Якщо матеріальне становище середньостатистичної сім'ї України прийняти за деякий середній показник, то як Ви порівняно з ним оцінюєте матеріальне становище Вашої сім'ї?», %

	Грудень 2006 р.	Грудень 2007 р.	Грудень 2008 р.	Квітень 2009 р.	Серпень 2009 р.	Жовтень 2009 р.
Дуже високе	0	1	0	0	0	0
Високе	3	2	1	0,3	1	1
Вище середнього	7	4	8	4	3	2
Середнє	41	45	38	46	46	36
Нижче середнього	31	28	33	28	32	36
Низьке	14	16	19	16	14	19
Дуже низьке	4	4	5	5	4	6

Таблиця 3

Розподіл відповідей респондентів на запитання: **«Ваша родина ...»**

	Протягом першого півріччя 2009 року	Протягом 2008 р.
Мала можливість "відкласти" (заощаджувати) гроші	9	21
Витрачала все, що отримувала	59	54
Витрачала навіть деякі заощадження	17	15
Витрачала все, що мала, та позичала	15	10

Таблиця 4

Розподіл відповідей респондентів на запитання: **«Ви очікуєте, що Ваша родина ...»**

	Протягом наступних місяців 2009 року (серпень 2009 р.)	Протягом 2009 р. (опитування у грудні 2008 р.)
Матиме можливість "відкласти" (заощаджувати) гроші	9	10
Витрачатиме все, що отримає	61	49
Витрачатиме навіть деякі заощадження	13	16
Витрачатиме все, що матиме, та позичатиме	13	11
<i>Важко відповісти</i>	<i>4</i>	<i>14</i>

Прояви впливу кризи

Таблиця 5

Розподіл відповідей респондентів на запитання:
«В якій мірі Вас і Вашої сім'ї торкнулась фінансово-економічна криза?», %

	Липень 2009	Серпень 2009
Можна сказати, що катастрофічно	21	17
Достатньо відчутно, але не катастрофічно	49	49
Лише частково	23	28
Мене і моєї сім'ї криза не торкнулась	6	5
<i>Важко відповісти</i>	<i>1</i>	<i>1</i>

Таблиця 6

Розподіл відповідей респондентів на запитання:
«Скажіть, будь ласка, щодо кожного пункту з цього переліку, чи виникали у Вас і Вашої сім'ї такі ситуації у зв'язку з фінансово-економічною кризою?», %

	Квітень 2009	Серпень 2009
Зростання цін на продукти харчування	96	93
Зростання цін на ліки, медичні послуги	92	89
Збільшення комунальних платежів	83	78
Збільшення оплати за навчання	41	47
Скоротили премії, бонуси, доплати	47	40
Затримки із виплатами заробітної плати	46	38
Зменшення рівня оплати праці при тих же обсягах роботи	40	31
Неможливість взяти кошти з банків (депозити, кредити тощо)	26	26
Перевели на скорочений робочий день чи тиждень	20,5	20
Відправили в неоплачувану відпустку	17	19
Проблеми із погашенням споживчого кредиту	17	18,5
Затримки із виплатами пенсій та/або соціальних виплат	17	16
Попередження про звільнення	12	11
Звільнення	10	11
Розірвали договір, контракт на здійснення робіт чи послуг	7	10
Запропонували перейти на 0,5 ставки	9	9,5
Проблеми із погашенням кредиту, який було взято для розвитку бізнесу, підприємницької діяльності тощо	6	7

Варто також відзначити, що очікування змін в економіці країни є значно гіршими, ніж очікування у змінах власного добробуту. Якщо певний відсоток опитаних все ж таки сподівається на зростання власного добробуту, то очікування покращення економічної ситуації в країні вкрай низькі. На запитання „Як Ви вважаєте, наступні один-два місяці для економіки країни будуть добрими, поганими періодами чи якимись ще?“ 63% опитаних відповіли „поганими“, 35% – „ні добрими, ні поганими“ і лише 2% відповіли „добрими“.

Тіньові доходи: яка реальна частка «сірих конвертів»?

Картина щодо отримання тіньових доходів залишається стабільною. За результатами 2007–2009 рр. до 15% опитаних (п'ята частина серед економічно активного населення) повідомляють, що отримують платню за свою роботу не офіційно.

Таблиця 7

Розподіл відповідей респондентів на запитання:

«Чи отримувате Ви платню за свою роботу (на основному чи додатковому місці) не офіційно, не через касу (як кажуть, «з рук в руки», «в конверті» тощо)?», %

	Грудень 2007	Грудень 2008	Квітень 2009	Серпень 2009
Так	15	15	13	14
Ні	82	80	83	79
Відмова від відповідати	3	5	4	6

Який рівень доходів населення вважає за достатній

Таблиця 8

Розподіл відповідей респондентів на запитання:

А. «Скажіть, будь ласка, яким був дохід Вашої родини минулого місяця з розрахунку на одного члена родини? (З урахуванням доходів як від офіційної, так і неофіційної діяльності (роботи), пенсії, стипендії, субсидій, а також допомоги, подарунків від родичів та знайомих). Дохід на одного члена родини визначається діленням сумарного місячного прибутку родини на кількість її членів, включаючи неповнолітніх дітей. Якщо Ви отримували дохід в умовних одиницях, то перерахуйте його у гривнях за обмінним курсом на день опитування. Якщо Ви отримували платню в натуральному вигляді (продуктами тощо), то орієнтовно підрахуйте ціну натуроплати.»

Б. «Скажіть, будь ласка, який щомісячний дохід в розрахунку на одного члена родини Ви вважаєте сьогодні достатнім для нормального життя у Вашому населеному пункті?», %

	А. Дохід родини минулого місяця з розрахунку на одного члена родини	Б. Щомісячний дохід достатній для нормального життя
Менше 200 гривень	2	0,1
200–630 гривень	27	1
631–1250 гривень	45	9
1251–2000 гривень	15	35,5
2001–3000 гривень	6	25
3001–5000 гривень	2	18
Більше 5000 гривень	1	5
Відмова від відповіді	2	3
Важко відповісти	-	3,5

Таблиця 9

Співвідношення реального доходу на 1 члена родини з таким, що вважається достатнім для нормального життя (жовтень 2009 р.)

	Реальний дохід на 1 члена родини, грн.	Дохід на 1 члена родини, що вважається достатнім, грн.	Коефіцієнт перевищення запиту щодо достатнього доходу над реальним, разів
По всьому масиву опитаних	1095	2187	2,00
В розрізі населених пунктів різного типу			
Обласні центри	1393	2720	1,95
Міста	1074	2036	1,90
Сільська місцевість	843	1623	1,93
Залежно від регіону опитування			
Захід	983	1842	1,87
Центр	858	1687	1,97
Північ	1087	1663	1,53
Схід	1074	2128	1,98
Південь	1108	2078	1,88
АР Крим	1245	2163	1,74
М. Київ	2048	4128	2,02
Залежно від віку			
18–29 років	1201	2377	1,98
30–39 років	1164	2102	1,81
40–49 років	1147	2450	2,14
50–59 років	1070	2373	2,22
60 років та старші	931	1419	1,52
Залежно від статі			
Чоловіки	1187	2259	1,90
Жінки	1020	2105	2,06

Кого населення вважає винним за сучасний важкий стан соціально-економічної ситуації?

Таблиця 10

Розподіл відповідей респондентів на запитання:
«Хто найбільше винен у важкій соціально-економічній ситуації в Україні?», %
(жовтень 2009 р.)

Президент В.Ющенко	47
Прем'єр-міністр Ю.Тимошенко	22
Колишній прем'єр-міністр В. Янукович	4
Верховна Рада України	17
Важко відповісти	10

Таблиця 11

Розподіл відповідей респондентів на запитання:
«Як Ви вважаєте, наскільки ефективно в умовах економічної та фінансової кризи справляються зі своїми обов'язками органи державної влади?», % (жовтень 2009 р.)

	Зовсім не ефективно	Скоріше, не ефективно	Скоріше, ефективно	Повністю ефективно	Важко відповісти
Президент України	70	24	4	1	1
Верховна Рада України	66	28	4	1	1
Уряд України	56	29	12	1	2
Місцеві органи влади	43	30	21	2	4
Національний банк України	59	27	6	1	7

Хто може запропонувати стратегію розвитку України?

Таблиця 12

Розподіл відповідей респондентів на запитання:
«Хто, на Вашу думку, може запропонувати довготермінову стратегію розвитку України?», % (жовтень 2009 р.)

	1-й вибір	2-й вибір	Сума двох виборів
Віктор Янукович	38	10	48
Арсеній Яценюк	16	21	37
Юлія Тимошенко	26	10	36

ХТО Є РЕАЛЬНИМИ ПРЕТЕНДЕНТАМИ НА ПОСАДУ ПРЕЗИДЕНТА

Очікуваний рівень електоральної активності

Дані свідчать про високу очікувану електоральну активність на майбутніх президентських виборах – близько половини проголошують, що обов'язково будуть голосувати, ще третина «скоріше за все», отже можна прогнозувати, що явка на вибори складатиме не менше 65%.

Таблиця 13

Розподіл відповідей респондентів на запитання:
«Чи плануєте Ви брати участь у голосуванні
на наступних виборах Президента України?», %

	Липень 2009	Серпень 2009	Жовтень 2009
Обов'язково буду голосувати	52	48	56
Скоріше за все, буду голосувати	25	33	28
Важко сказати, буду голосувати чи ні	12	10	8
Скоріше за все, не буду голосувати	4	4	3
Впевнений, що не буду голосувати	5	4	4
<i>Важко відповісти</i>	2	1	1

Таблиця 14

Рівень електоральної активності в регіональному розрізі, % (жовтень 2009 р.)

	Захід	Центр	Північ	Схід	Південь	АР Крим	Київ
Обов'язково буду голосувати	63,3	54,9	47,8	57,8	52,3	37,7	55,0
Скоріше за все, буду голосувати	22,6	25,1	33,4	27,4	33,6	33,5	28,1
Важко сказати, буду голосувати чи ні	6,4	9,7	9,9	7,7	8,0	15,3	8,0
Скоріше за все, не буду голосувати	3,0	4,5	2,5	2,8	2,6	2,8	3,4
Впевнений, що не буду голосувати	4,1	5,2	4,2	3,5	2,9	10,5	4,7
<i>Важко відповісти</i>	0,7	0,6	2,1	1,0	0,8	0,2	0,8

Рівень підтримки політиків – можливих претендентів на посаду Президента України

Вимір ставлення населення до політиків – можливих кандидатів на посаду президента показує рейтинг позитивного та негативного ставлення.

Лідером за відповіддю «Не проголосуєте за жодних обставин» є В.Ющенко (83%), О. Тягнибок (78%), І. Богословська (75%), А. Гриценко та П. Симоненко (по 73%). Лише В. Янукович та А. Яценюк мають антирейтинг менше 50% (45 та 47%, відповідно).

Таблиця 15

Розподіл відповідей респондентів на запитання:

«Якщо говорити про можливу підтримку Вами різних політиків, то чи могли б Ви на наступних президентських виборах в Україні проголосувати за таких політиків?», % (жовтень 2009 р.)

	Не проголосуєте за жодних обставин	Не впевнений(а), проголосую чи ні	Упевнений (а), що проголосую	Важко відповісти
Віктор Ющенко	83	11	3	3
Олег Тягнибок	78	12	2	8
Інна Богословська	75	15	2	8
Петро Симоненко	73	16	6	5
Анатолій Гриценко	73	16	1	10
Володимир Литвин	63	26	5	6
Сергій Тігіпко	62	26	4	8
Юлія Тимошенко	58	18	20	4
Арсеній Яценюк	47	33	14	6
Віктор Янукович	45	18	33	4

Лідером умовного "президентського" рейтингу є Віктор Янукович. Шанси вийти до другого туру президентських виборів мають також Ю. Тимошенко та А. Яценюк.

Якби президентські вибори відбувалися найближчої неділі, то за Віктора Януковича проголосували б 33,9% населення, за Юлію Тимошенко – 21,3%, за Арсенія Яценюка – 11,1%. Зменшилася частка тих, хто не бере участь у цьому виборі: з 25% у серпні до 19,6 у жовтні (оскільки 9,3% не підтримують жодного кандидата, 6,1% – не визначилися, а 4,2% дають відповідь «не голосував би»).

Таблиця 16

Розподіл відповідей респондентів на запитання:

«Якби у найближчу неділю відбувались президентські вибори, а до бюлетеня були включені зазначені кандидати, за кого з них Ви проголосували б?», %

Рік та місяць опитування	Серед всіх опитаних							
	03'2007	06'2007	12'2007	12'2008	04'2009	07'2009	08'2009	10'2009
В. Янукович	27	29	31	23	26	27	29	33,9
Ю. Тимошенко	20	14	22	14	14	15	17	21,3
А. Яценюк	–	–	–	5	12	12,5	11	11,1
П. Симоненко	7	6	4	6	4	4,5	5	4,0
В. Литвин	2	2	5	5	4	4	4,5	3,1
В. Ющенко	10	17	15	5	1,5	3	3	2,6
С.Тігіпко	-	-	-	-	-	-	-	2,2
О.Тягнибок	-	-	-	-	-	-	-	1,2
Не підтримав(ла) би жодного	7	8	7	14	13	7	12	9,3
Важко відповісти	9	9	3	8	10	9	9	6,1
Не голосував би	6	4	6	11	9	8	5	4,2

Таблиця 17

Розподіл електорату за ставленням до основних кандидатів, % (жовтень 2009 р.)

	Прихильники		Нейтральні	Противники
	«Ядро»	«Периферія»		
Ю. Тимошенко	15,9	15,7	10,1	58,3
	31,6			
В. Янукович	29,5	15,0	10,9	44,6
	44,5			
А. Яценюк	8,4	27,9	16,2	47,5
	36,3			

До «ядра» прихильників були віднесені респонденти, які:

- обрали політика у відповіді на запитання «Якби вибори Президента України відбулися найближчої неділі, то за кого Ви б проголосували?»;
- у відповіді на запитання «Чи могли б Ви проголосувати за таких політиків?» щодо цього політика обрали варіант «Впевнений(-на), що проголосую»;
- обирають цього політика, якщо він проходить до другого туру президентських виборів у відповідних запитаннях.

До «периферії» прихильників були віднесені ті, хто відповідає хоча б одному з перелічених вище пунктів або обрав політика у відповіді на запитання «**А якщо цей кандидат не буде балотуватися на пост Президента України, за кого Ви в такому випадку будете голосувати?**». Ті, хто потрапив до «ядра» прихильників, до цієї групи не відносяться.

До противників були віднесені ті, хто у відповіді на запитання «**Чи могли б Ви проголосувати за таких політиків?**» щодо конкретного політика обрав варіант «Не проголосую за жодних обставин».

До нейтральних була віднесена решта респондентів.

Можливі сценарії другого туру

Таблиця 18

Розподіл відповідей респондентів на запитання:
**«А за кого Ви би проголосували в другому турі президентських виборів, якщо б до другого туру вийшли Юлія Тимошенко та Віктор Янукович», %
 (залежно від регіону опитування)**

	15–25 серпня 2009 р.	2–12 жовтня 2009 р.							
		Захід	Центр	Північ	Схід	Південь	АР Крим	м. Київ	Україна загалом
За Ю. Тимошенко	25,8%	56,7%	44,8%	42,5%	11,8%	19,8%	6,2%	34,3%	30,8%
За В. Януковича	36,8%	14,5%	25,8%	27,4%	67,3%	59,7%	57,8%	24,2%	42,5%
Проти обох	19,4%	16,7%	20,1%	17,2%	12,9%	16,5%	13,0%	25,9%	16,3%
Не брав би участі	7,6%	7,0%	5,4%	5,9%	4,4%	2,5%	13,4%	8,5%	5,7%
Важко відповісти	10,4%	5,3%	3,9%	6,9%	3,5%	1,6%	9,6%	7,2%	4,6%

Таблиця 19

Розподіл відповідей респондентів на запитання: «**За кого Ви би проголосували у другому турі, якщо до нього пройдуть Віктор Янукович та Арсеній Яценюк?**», %

	15–25 серпня 2009 р.	2–12 жовтня 2009 р.							
		Захід	Центр	Північ	Схід	Південь	АР Крим	м. Київ	Україна загалом
За В. Януковича	37,2%	15,0%	29,7%	26,7%	64,5%	56,9%	56,7%	21,6%	41,7%
За А. Яценюка	25,9%	57,7%	38,8%	39,8%	14,5%	25,2%	5,5%	39,5%	31,5%
Проти обох	21,5%	13,8%	21,0%	18,0%	12,1%	13,6%	13,7%	23,4%	15,3%
Не брав би участі	7,8%	7,0%	6,3%	6,5%	4,4%	3,0%	13,6%	8,0%	5,9%
Важко відповісти	7,6%	6,6%	4,3%	9,0%	4,6%	1,3%	10,5%	7,5%	5,6%

Таблиця 20

Розподіл відповідей на запитання: «За кого Ви би проголосували у другому турі, якщо б до нього вийшли Юлія Тимошенко та Арсеній Яценюк?», %

	15–25 серпня 2009 р.	2–12 жовтня 2009 р.							
		Захід	Центр	Північ	Схід	Південь	АР Крим	м. Київ	Україна загалом
За Ю. Тимошенко	23,3%	40,1%	40,6%	34,6%	13,2%	19,6%	6,2%	28,6%	26,2%
За А. Яценюка	23,9%	36,9%	28,9%	30,3%	25,1%	31,5%	4,0%	29,9%	28,4%
Проти обох	34,7%	10,3%	19,9%	18,5%	43,9%	41,4%	65,7%	22,9%	30,5%
Не брав би участі	9,3%	6,5%	6,8%	7,2%	9,1%	5,3%	14,1%	8,0%	7,8%
Важко відповісти	8,9%	6,3%	3,8%	9,4%	8,8%	2,2%	10,0%	10,6%	7,1%

Рівень електоральної підтримки політичних сил

Таблиця 21

Розподіл відповідей респондентів на запитання: «За яку партію (блок партій) Ви б проголосували, якби вибори до Верховної Ради України відбувалися у найближчу неділю?», %

	Грудень 2008	Квітень 2009	Серпень 2009	Жовтень 2009
Партія регіонів (В. Янукович)	18,5	23,6	26,3	34,0
„Блок Юлії Тимошенко” (Ю. Тимошенко)	11,8	14,5	16,0	20,1
Блок Арсенія Яценюка (А. Яценюк) (ГО «Фронт змін»)	2,7	-	6,7	9,3
Комуністична партія України (П. Симоненко)	6,1	5,3	5,5	4,3
„Блок Володимира Литвина” (В. Литвин)	4,4	3,9	3,4	2,7
„Блок Віктора Ющенка „Наша Україна” (В. Ющенко, В. Кириленко)	3,2	2,5	2,2	2,9
Всеукраїнське об’єднання „Свобода” (О. Тягнибок)	1,4	-	1,6	1,3
Соціалістична партія України (О. Мороз)	1,4	0,9	1,1	0,4
Прогресивна соціалістична партія України (Н. Вітренко)	1,0	0,9	0,4	0,3
Блок „Народна самооборона” (Ю. Луценко)	0,7	2,4	0,8	0,3
„Блок Віталія Кличка” (В. Кличко)	0,9	-	-	-
Партія Зелених України (В. Костерін)	0,9	-	-	0,2
„Блок Леоніда Черновецького” (Л. Черновецький)	0,4	-	-	-
„Блок Анатолія Гриценка” (А. Гриценко)	0,3	-	-	-
Народно-демократична партія (Л. Супрун)	0,3	-	-	-

Продовження табл. 21

	Грудень 2008	Квітень 2009	Серпень 2009	Жовтень 2009
Партія „Єдиний Центр” (І. Криль, В. Балого)	0,2	0,8	-	-
Українська Народна Партія (Ю. Костенко)	0,2	-	-	0,2
Народний Рух України	-	-	-	0,1
СДПУ (о)	-	-	-	0,1
Інша партія або блок	0,4	6,0	1,8	0,7
Проти всіх	16,4	16,6	14,2	10,7
<i>Не братиму участі в голосуванні</i>	<i>14,8</i>	<i>9,4</i>	<i>6,0</i>	<i>4,6</i>
<i>Важко відповісти</i>	<i>14,0</i>	<i>13,2</i>	<i>14,1</i>	<i>7,7</i>

ОЦІНКА ВПЛИВУ ПОЛІТИЧНОЇ РЕКЛАМИ

Рівень знайомства електорату з рекламою окремих політиків (жовтень 2009 р.)

Таблиця 22

Розподіл відповідей респондентів на запитання:

А. Політичну рекламу кого з потенційних кандидатів у Президенти

Ви вже бачили або чули?

Б. Це була реклама...?, %

	А.		Б. Джерела реклами							
	Так	Ні	Серед всіх опитаних				Серед тих, хто бачив або чув політичну рекламу			
			На ТБ	Радіо	Біл-борди	Листівки, плакати, буклети	На ТБ	Радіо	Біл-борди	Листівки, плакати, буклети
Юлії Тимошенко	92	8	85	27	53	9	92	29	57	10
Віктора Януковича	94	6	87	26	54	8	93	28	57	9
Арсенія Яценюка	88	12	70	15	55	40	80	18	63	45
Віктора Ющенка	41	58	36	7	9	4	87	16	21	10
Сергія Тігіпка	61	39	51	6	28	3	84	10	47	5
Анатолія Гриценка	12	88	7	2	4	1	62	16	29	8
Бориса Тарасюка	12	88	6	2	5	1	55	15	45	7
Володимира Литвина	50	50	44	7	10	4	87	14	19	8

Сприйняття населенням політичної реклами (жовтень 2009 р.)

Таблиця 23

Враження респондентів щодо виступів політиків на телебаченні, радіо, інтерв'ю в пресі, %

<i>Сума відповідей не дорівнює 100% тому що респондент міг обрати декілька прізвищ по кожному стовпчику</i>	Позитивне враження	Негативне враження
Юлія Тимошенко	26	40
Віктор Янукович	35	33
Арсеній Яценюк	28	28
Володимир Литвин	15	22
Сергій Тігіпко	19	21
Не пам'ятаю прізвища цих політиків	1	2
Жоден з політиків	23	9
<i>Важко відповісти</i>	7	16

Чи впливає реклама на можливу електоральну поведінку (жовтень 2009 р.)

Таблиця 24

Розподіл відповідей респондентів на запитання: «Чи вплинула чиясь передвиборча кампанія на білбордах на Вашу готовність голосувати на президентських виборах за ...?», %

	Вплинула позитивно, буду голосувати	Вплинула негативно, не буду голосувати	Перевага позитивного впливу	Не вплинула
Віктора Януковича	13	5	+8	82
Арсенія Яценюка	9	5	+4	86
Юлію Тимошенко	8	7	+1	85
Сергія Тігіпко	3	3	0	94

Політична реклама на білбордах не впливає на готовність електорату голосувати.

Рівень довіри до соціальних інститутів

Таблиця 25

Динаміка рівня довіри, %

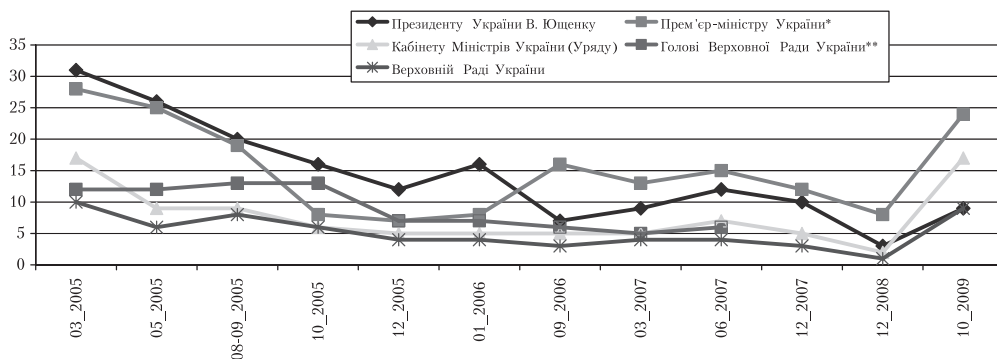
	Довіряють (сума відповідей «Повністю довіряю» та «Скоріше, довіряю, ніж ні»)										Не довіряють (сума відповідей «Повністю не довіряю» та «Скоріше, не довіряю, ніж довіряю»)											
	03/2005	05/2005	08-09/2005	10/2005	12/2005	01/2006	03/2006	06/2006	12/2006	12/2008	10/2009	03/2005	05/2005	08-09/2005	10/2005	12/2005	01/2006	03/2006	06/2006	12/2006	12/2008	10/2009
Політичним партіям	26	29	31	31	25	23	26	21	22	21	12	17	50	58	57	67	68	72	70	75	83	78
Верховній Раді України	47	39	35	34	28	26	29	29	23	23	7	9	37	48	55	43	65	62	68	57	88	87
Кабінетові Міністрів України	54	49	43	36	31	31	35	35	31	31	16	17	32	38	45	49	58	51	60	61	79	79
Національному банку України	46	39	42	37	33	40	39	31	31	41	9	9	31	42	41	46	50	43	44	51	50	84
СБУ	48	45	44	42	44	47	41	44	40	46	32	36	32	39	41	41	46	43	47	48	47	59
Міліції	38	36	38	34	35	38	33	32	27	35	22	28	48	54	52	56	59	58	64	66	63	67
Судовим органам	38	35	35	31	33	32	31	25	33	22	24	24	52	54	56	59	59	56	62	66	63	69
Прокуратурі	36	36	34	31	34	34	35	32	30	35	23	27	43	50	53	55	57	56	52	58	59	68
Блоку НАТО	26	21	22	23	19	21	21	17	16	20	16	12	47	53	56	56	63	62	65	70	71	77
Профспілкам	26	29	-	32	34	33	30	32	32	39	33	30	46	52	-	51	53	62	53	56	54	60
Голові державної адміністрації	34	35	-	32	30	32	34	31	28	33	22	25	35	40	-	41	53	51	44	52	54	62
Обласній раді	31	32	-	31	31	30	32	30	30	32	20	23	35	42	-	43	51	52	46	52	40	66
Голові державної адміністрації Вашого району	33	37	-	32	32	34	33	31	31	36	24	29	37	40	-	44	52	49	47	53	49	59
Міському (селищному, сіль- ському) голові	39	43	-	43	40	45	50	45	41	49	33	40	36	36	-	40	47	45	38	47	41	51
Районній раді	33	35	-	34	35	34	35	34	33	37	26	31	35	40	-	43	51	50	45	50	49	51
Міській (селищній, сільській) раді	37	41	-	42	40	42	45	44	38	48	32	38	35	35	-	41	47	45	41	46	40	58
Громадським молодіжним об'єднанням	33	38	-	41	39	37	38	35	32	34	32	30	32	38	-	37	44	42	40	43	45	53
Релігійним організаціям	55	47	-	44	49	47	50	46	40	48	40	43	33	38	-	41	41	42	36	44	48	48
Збройним силам України	64	60	-	59	57	62	57	53	51	61	46	48	18	27	-	29	36	31	32	41	39	45
Засобам масової інформації	59	57	70	53	58	57	56	57	46	56	54	49	34	35	21	40	37	37	36	38	48	41
Радіо	59	58	68	54	60	62	58	59	50	61	57	50	32	33	21	38	34	33	37	43	35	44
Телебаченню	64	63	70	59	61	70	64	65	58	65	61	56	29	30	18	34	34	26	28	33	37	40

* Для АР Крим – запитання про голову Ради міністрів АР Крим, для мешканців Києва – про міського голову.

** Для АР Крим – запитання про Верховну Раду АР Крим, для мешканців Києва – про міську раду.

*** Мешканці Києва не відповідають на це запитання.

Рівень довіри до найвищих посадових осіб та органів влади

* З лютого 2005 р. до вересня 2005 р. – вимірювався рівень довіри до Ю. Тимошенко; з вересня 2005 р. до серпня 2006 р. – вимірювався рівень довіри до Ю. Єханурова;

з серпня 2006 р. до 18 грудня 2007 р. – вимірювався рівень довіри до В. Януковича; з грудня 2007 р. – вимірювався рівень довіри до Ю. Тимошенко.

** До квітня 2006 р. вимірювався рівень довіри до В. Литвина; потім – до О.Мороза; у грудні 2007 р., грудні 2008 р., жовтні 2009 не вимірювався.

Рис. 1. Динаміка рівня довіри (відповідь „повністю довіряю”), %